

ויש סוברים שאין בע"ח גובה בשבח היורש כלל (כן דעת הראב"ד והרשב"א. וכן כתב הרמב"ן בדעת רש"י. ואפילו מסיק בחוב כשיעור הקרקע עם השבח – ערמב"ן שצדד להוכיח כן מהגמרא, אלא שאין מוכח רק כשהם השביחו ולא בשבח דממילא).

ובתורא"ש (כאן ולעיל טו) כתב בדעת רש"י כאן שבאפותיקי יש ליתומים השבח שכנגד היציאה, כדין היורד לשדה חברו והשביחה, ובלא אפותיקי הכל לבע"ח. וכן דעת התוס' (בב"ק צו. ולעיל טו:).

ע"ע בדין גבית בעל חוב את השבח, לעיל דף טו.

רסה. המקבל שדה מחברו ל'שבוע אחד' או ל'שבע שנים' בשבע מאות זוז – האם שביעית מן המניין?

המקבל שדה מחברו ל'שבוע אחד' בשבע מאות זוז – השביעית מן המניין (שראויה לשטוח בה פירות אעפ"י שאינה ראויה לזריעה. ע' שיטמ"ק מהר" יהונתן). קיבלה הימנו 'שבע שנים בשבע מאות זוז' (והוא הדין ב'מכאן ועד סוף שבע שנים'. מאירי"ד 42) – אין השביעית מן המניין.

דפים קי – קיא

רסו. האם ומתי עוברים באיסור הלנת שכיר באופנים דלהלן:

א. שכיר יום; שכיר לילה.

ב. שכיר שעות.

ג. שכיר לשבוע ימים, לחדש, לשנה וכד'.

ד. כשיש מנהג באותו מקום לשלם דמי השכירות לאחר ימים מספר.

ה. שכירות פועלים על ידי שליח.

א. שכיר יום (היוצא לערב) – גובה כל הלילה, ובבוקר (- בעלות השחר. רש"י) עובר השוכר בלא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר.

פועלים שאין עושים מלאכה עד הלילה – כיון ששקעה עליו חמה – עובר עליו משום ביומו תתן שכרו [וכן משום 'לא תבוא עליו השמש'. סמ"ע]. ואם עשה מלאכה עד הלילה – יש לו זמן לפורעו כל הלילה אע"פ שלא שכרו בפירוש לכך (רמ"א שלט, ג).

ואינו עובר אלא עד בוקר ראשון, אבל מכאן ואילך אמר רב: עובר משום בל תשהה (מדברי קבלה), שנאמר אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך (אבל לא משום העשה והלאו דאוריתא).

כאשר עסוק במלאכה אחרת ומפני כן נדחה התשלום, אינו עובר בבל תשהה אעפ"י תוס'. וכל שכן כשאין לו מה לשלם. ועשטמ"ק מהרמ"ך).

שכיר לילה – גובה כל היום שנאמר ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש.

הר"ן כתב שאינו עובר בעשה ולא דאוריתא אלא ביום ראשון בלבד. ובשיטה כתב שעובר. וכן בשאר חיובי השכירות – שאין שם יתור למעט.

ב. שכיר שעות עובר משום בל תלין, ואפילו שכרו לעבודה מועטת כגון בצירת אשכול אחד (ואליו הוא נשא את נפשו – דבר המוסר נפשו עליו. רב אסי).

יש מפרשים שהחידוש הוא אעפ"י שאין זו שכירות לפי זמן אלא כקבלנות (ראב"ד). ויש מפרשים אעפ"י שאין בעבודה זו שוה פרוטה (מאירי).
בשכיר שעות ביום עובר כששקעה החמה. ובשכיר שעות של לילה – נחלקו תנאים (ר' יהודה ור' שמעון בברייתא) ואמוראים (רב ושמואל) אם עובר בבוקר או רק בשקיעת החמה של היום.
הלכה כרב שעובר בבוקר, שהלכה כמותו באיסורין (רי"ף, רמב"ם שכירות יא, ב; חדושי הר"ן; חו"מ שלט, ד). והסמ"ג פסק כשמואל.

ג. שכיר שבת, חדש, שנה, שבוע; כלתה שכירותו ביום – גובה כל היום. כלתה בלילה – גובה כל הלילה וכל היום.

משמע מפשט הגמרא שכשכלתה שכירותו באמצע הלילה, תלוי הדבר במחלוקת החכמים בשכיר שעות דלילה אם עובר בסוף הלילה או בסוף היום. וכן נפסק ברמב"ם (שכירות יא, ב) ובשו"ע (שלט, ה): כלתה מלאכתו בלילה זמנו כל הלילה.

ואולם המאירי נקט כסתם מתניתין ששכיר שבת וחבריו שיצא בלילה – גובה כל הלילה וכל היום, הגם שנוקטים כרב ששכיר שעות דלילה גובה כל הלילה.

ד. היה המנהג לשלם לאחר זמן, כגון ביום השוק – אין שם כל תלין, שסומכים הפועלים על אותו היום (הלכך גם אם יש לו מעות מיד אינו חייב לשלם עד אותו היום. וכיון שביום הראשון לא עבר שוב אינו עובר לגמרי, כדלעיל. רש"י), אבל משום 'בל תשהא' ודאי עובר.

א. רש"י מפרש שמאותו יום השוק והלאה עובר בכל תשהא. והמאירי כתב שעובר בכל תשהא עד לאותו זמן אם יש לו ואינו משלם והלה תובעו. ומאותו יום עובר בכל תלין בבוקר שלאחריו. בשו"ת שבט הלוי כתב להחמיר כדעה זו. ואין הדבר מוסכם.

ב. התנו מראש מועד לתשלום, ודאי אינו עובר עד אז אפילו תבעו ויש לו ליתן מקודם (עפ"י מאירי).

ה. האומר לחברו צא ושכור לי פועלים; אם אותו שליח אמר לפועל 'שכרך עלי' – הרי הוא זה העובר בכל תלין. ואם אמר 'שכרך על בעל הבית' – לא הוא עובר (שאינן פעולתו 'אתך') ולא בעל הבית (לפי שלא שכרם).

א. יש סוברים שגם כהשליח שכר בסתמא אינו עובר, הגם שעליו מוטל לשלם לפועל, כיון שאמר לו 'עבוד אצל שדה של פלוני' (רמ"ך בשטמ"ק. וצדד ששכרם על בעל הבית כיון שהשליח שכרם ברשות בעה"ב וגם אמר להם שהיא מלאכת פלוני), או מפני שהפועל יודע זאת, אבל אם אינו יודע שהמלאכה אינה שלו – השליח עובר בסתם (טור ורמ"א שלט, ז מהרא"ש. ובמאירי יש לדקדק שכל ששכרם השליח בסתם עובר אפילו יודעים שהמלאכה אינה שלו).

ב. לכתחילה אסור לעשות כן, לשכור על ידי אחר כדי שלא ישלם מיד – משום 'בל תשהא', ורק בדיעבד אמרו שאינו עובר משום כל תלין (עפ"י תוס'; תורת חיים).

דף קיא

רסז. א. כמה ציוויים ואזהרות שייכים בתשלום שכר שכיר בזמנו?
ב. מהו באורן של אזהרות לא תעשק את רעך ולא תגול?

א. הכובש שכר שכיר, יש בו חמש אזהרות ו'עשה' אחד: לא תעשק את רעך; ולא תגזל; לא תלין פעלת שכיר; לא תעשק שכיר עני ואביון; ביומו תתן שכרו; ולא תבוא עליו השמש. אולם אי אתה מוצא את כולם במקרה אחד שהרי יש בהן אזהרה לשכיר יום ואזהרה לשכיר לילה.

א. כן פרש"י. וברמב"ם משמע ששתי האזהרות שייכות הן בשכיר יום הן בשכיר לילה (ע' בנו"כ רפי"א מהל' שכירות).

ומבואר ברמב"ם ששתי האזהרות ד'לא תעשוק' נחשבים 'לאו' אחד (וכן יש גורסים בברייתא. ער"ן בשם הראב"ד). ודלא כפרש"י (כאן ובפרשת כי תצא. וערשב"א).

ב. כתב הרמב"ם שאין לוקין בהלנת שכיר שהוא לאו הניתק לתשלומין. וכן כתב בתורא"ש, שהוא לאו הניתק לעשה. ואילו התוס' לעיל (סא) חולקים.

ב. רב חסדא אמר: 'לך ושוב לך ושוב' – זהו עושק. 'יש לך בידי ואיני נותן' – גזל.

לרב ששת: 'נתתיו לך' – עושק. 'יש לך בידי ואיני נותן' – גזל.

לאביי: 'לא שכרתוך מעולם' – עושק. 'נתתיו לך' – גזל.

לרבא: זהו עושק זהו גזל, וחלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין.

עיקר שם 'גזל' הוא בלקיחת ממון בחזקה, ומכל מקום עובר גם משום בל תגזול בכבישת שכר

שכיר וכד' (ערמב"ם גזלה א, ג-ד ומאירי ופנ"י).

רסח. א. האם גר תושב וכן שכירות בהמה וכלים, בכלל מצוות שכר שכיר האמורים בתורה?

ב. מה דין הלנת שכר שכיר בנכרי?

א. לתנא קמא דברייתא, הן בגר תושב הן בשכירות בהמה וכלים – עוברים בכל האיסורים האמורים לעיל. (שכיר-שכיר בגזרה שוה, ליתן של כל האמור בפרשה זו באחרת; בשעריך – לרבות גר תושב; בארצך – כל שבארצך, לרבות בהמה וכלים).

לרבי יוסי ב"ר יהודה, בגר תושב עובר על האמור בספר דברים: לא תעשק שכיר... ביומו תתן שכרו, ולא תבוא עליו השמש, ואינו עובר ב'לא תלין' 'לא תעשק' 'לא תגזל' האמורים בספר ויקרא. בהמה וכלים עובר רק משום 'לא תעשק שכיר' בלבד (אבל לא משום 'ביומו... ולא תבוא עליו השמש', שנתמעט מבי עני הוא – מי שבא לידי עניות ועשירות).

לתנא דבי רבי ישמעאל, וכן סתם מתניתין – בגר תושב עובר משום האמור בספר דברים (ששם נאמר בשעריך) ולא משום האמור בויקרא (רעך – למעט גר תושב), ובשכירות בהמה וכלים עובר גם ב'לא תלין' האמור בויקרא (פעלת שכיר אתך – כל שפעולתו אתך).

א. לפי פשט הדברים נראה שבגר תושב אינו עובר אלא בשכירות לילה אבל לא בשכירות יום. ולכאורה גזרת הכתוב היא. אמנם יש ליתן טעם לפי שאין דרך בני אדם לעבוד בלילה אלא מי שדחוק ונפשו נשואה לשכרו. גם יש לומר מפני שלא הטריחה תורה את ישראל לבקש מעות ולהמציא לגר תושב בלילה. ולפי טעם זה כשהגיע יום המחרת עובר משום 'ביומו תתן שכרו', אבל בהדושי הריטב"א לא כתב כן. וצריך עיון (פני יהושע). לפי טעמו ששכירות לילה חמורה יותר, מתפרשים גם דברי השיטה הנ"ל שבשכיר לילה עובר בכל יום ויום שאינו משלם).

הרמב"ם (שכירות יא, א) פסק כתנא דמתניתין. ומבואר מדבריו – דלא כפרש"י והריטב"א – שבגר תושב אין בו 'לא תעשה' אלא עשה ד'ביומו תתן שכרו'. וכן משמע בספר החינוך (תקפה. ועריטב"א שתמה. וכן רעק"א ומש"ח תצא כד, די).

ב. יש מי שצדד על פי הספרי, שבגר צדק עובר בשני לאוין ד'לא תעשק', שהזוהרה בו תורה יותר מבישראל (עפ"י פני יהושע).
ג. רבנו מאיר כתב שבשכירות קרקע אינו עובר בבל תלין. 'כל שבארצך' – ולא ארצך. ומסתבר טעמו, שלא ריבינו אלא בהמה וכלים שעושים בהם מלאכה דומיא דשכיר (תורא"ש). ומובאת דעה זו בשלחן ערוך (ש"ט, א). והגר"א פקפק בדבר. וכן הביא המאירי מתורת כהנים, שאף שכן קרקעות בכלל איסור זה.
ודנו הפוסקים אם שכירות בתים דינה כשכירות קרקע לענין זה (ע' קצות החשן שם). וכתבו הפוסקים להלכה שיש להחמיר בין בקרקע בין בבית, שספק דאורייתא הוא (אהבת חסד ט, ה; שו"ת שבט הלוי ח"ו רל, ד. וע"ע מנחת חינוך ריש מצוה רל).
ד. אין הבדל בין פעולת גדול לפעולת ילד קטן (עפ"י שו"ת הרשב"א ח"ג צט; אהבת חסד ט, ה עפ"י הרמב"ם).

ב. נכרי שאינו גר-תושב, אין בו משום איסור הלנת שכיר (מאחיד). [ולדעת תנא אחד, גם מאיסור 'לא תגזול' נתמעט הנכרי].
בספר החינוך כתב בשם הרמב"ם שעובר בבן נח. וכבר תמהו על כך. (ע' מנ"ח שם. ויש מחלקין בין ה'לאו' ל'עשה').
ולהלכה גזל עכו"ם אסור מהתורה (רמב"ם ריש הלכות גזילה ועוד). וכן כשנמנע מלפרוע שכרו בכוונת גולה – אסור (עפ"י רמב"ם גולה א, ב; מאירי).

רסט. מהם דיני קדימה לתשלומי הפועלים?

כשאין לשוכר לשלם לכל פועליו, יתן תחילה לעני, אחר כך לאביון (התאב לכל ואינו נרתע מלתבוע) ולעשיר.
א. האביון קודם לעשיר (ערש"ש ואהבת חסד).
וכבר עמדו על כך שהפוסקים השמיטו דיני קדימה. וע' 'ספרי דבי רב' תצא פל"ו ד"ה מכלל. אכן בפסקי ריא"ז הביא דין זה.
ב. אין כאן דין קדימה לקרוב. ואם שניהם עשירים או עניים – יחלק השכר לשניהם (אהבת חסד. ע"ש פרטים נוספים).
ג. הפנ"י צדד שאביון ישראל קודם לעני גר. וכן גר צדק לגר תושב.
ד. היה אחד תובעו והשני אינו תובעו, מסתבר שיש ליתן לזה שתובעו גם אם השני עני. (וצ"ע כשהשני קדם בזמן שכבר נוצר חוב מוזן קודם זמנו של האחר).

דפים קיא – קיב

ער. מה למדו מ:

- א. ואליו הוא נשא את נפשו?
- ב. לא תלין פעלת שכיר אתך?